

2. Наказ Міністерства освіти і науки України № 855 від 14.06.2024 «Про затвердження Порядку надання професійної підтримки та допомоги педагогічним працівникам (здійснення супервізії)». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1201-24#Text> (дата звернення 17.10.2025).
3. Наказ Міністерства освіти і науки України № 1437 від 04.11.2025 «Про затвердження Типової програми підвищення кваліфікації практичних психологів закладів загальної середньої освіти «Комплексна психологічна підтримка учасників освітнього процесу в умовах реалізації державного стандарту базової середньої освіти». URL: <https://drive.google.com/file/d/11m5dakquvggxe8wppoti-6gfgf9hm0j/view>
4. Запорожцева Ю. С. Стратегія супервізії (наставництва) як підтримка професійного розвитку сучасного педагога. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. № 69, т. 1. С. 70–73.
5. Іванюк І. Супервізія та інтервізія в школі: дієві засоби від професійного вигорання вчителів. *Сучасна школа України*. 2018. № 10. С. 40–44.
6. Івашнова С. В. Супервізія в діяльності освітнього тренера. *Психолого-педагогічні науки*. 2018. № 3. С. 96–107.
7. Стягунова О. Супервізія як інструмент розвитку професійної саморефлексії. УІРО. 2024. 13 с.
8. Стягунова О. Принципи, форми та методи супервізії. УІРО. 2024. 14 с.
9. Супервізори допомагатимуть педагогам НУШ втілювати ідеї та не вигорати. URL: <https://nus.org.ua/news/supervizory-dopomagatymut-pedagogamnush-vtilyuvaty-ideyi-ta-ne-vygoraty/>.
10. Типове положення про проведення супервізії впровадження Концепції «Нова українська школа» / уклад.: Н. І. Клокар, О. В. Нікулочкіна. Київ, 2018. 6 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2018/12/SUPERVIZIYAPOLOZHENN-2.pdf>

МЕХАНІЗМИ ДІЇ НЕВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПСИХОКОРЕКЦІЇ У ГЛИБИННОМУ ПІЗНАННІ ПСИХІКИ

Галушко Л. Я., Дерполюк О. Є.

*Центральноукраїнський державний університет
імені Володимира Винниченка (м. Кропивницький)
L.Y.Halushko@cuspu.edu.ua, derpoliuk.study@gmail.com*

У сучасних умовах зростає потреба у поглибленому вивченні внутрішньопсихічних процесів особистості, оскільки соціокультурні трансформації, зростання психологічного навантаження та інтенсивність міжособистісних комунікацій актуалізують приховані суперечності психіки людини. Аналіз сучасних психокорекційних практик засвідчує, що свідомі форми самопрезентації не забезпечують належного доступу до заданих внутрішніх змістів, представлених неусвідомлюваною поведінковою реакцією. Саме пралогічність психіки, що функціонує за законами несвідомого, містить ранні об'єктні зв'язки, залишається прихованою за вербальними раціоналізаціями, захисними нашаруваннями та соціально зумовленими формами

поведінки. Психіка у своїй пралогічній сутності зберігає неусвідомлювані суперечності, які визначають внутрішню динаміку суб'єкта й зумовлюють специфіку його адаптаційних тенденцій. Латентний зміст постає у формах, непідпорядкованих логічним законам, а виявляються через символічні образи, просторовий малюнок стосунків, тілесні відчуття, де свідомий контроль майже відсутній. Саме тому невербальні засоби: семантично-малюнкові самопрезентації, просторові побудови, тілесно-сенсорні прояви, які утворюють природне середовище для актуалізації глибинних психічних змістів, не модифікованих ідеалізаціями чи психологічними захистами.

Психокорекційний процес, зорієнтований на глибинне пізнання психіки, потребує методів, які забезпечують об'єктивування внутрішньопсихічної детермінації. Адже наскрізні суперечності особистості не виявляються на рівні свідомих настанов, а постають у символічних і просторових структурах, в яких наявна інформація про систему об'єктних стосунків суб'єкта. Невербальні засоби психокорекції створюють сприятливі умови для виявлення психологічних феноменів, які не підлягають прямому логічному опису, але проявляються в образно-символічній площині як вираз глибинних тенденцій внутрішньої динаміки психіки суб'єкта.

Отже, актуальність дослідження зумовлюється потребами розуміння закономірностей внутрішньопсихічної детермінації, розширює інструментарій глибинної психокорекції та надає можливість більш конструктивно виявляти приховані форми адаптаційної поведінки, що мають пралогічне підґрунтя.

Психокорекційний процес, зорієнтований на глибинне пізнання психіки, потребує методів, які забезпечують об'єктивування внутрішньопсихічної детермінації. Адже наскрізні суперечності особистості не виявляються на рівні свідомих настанов, а постають у символічних і просторових структурах, в яких наявна інформація про систему об'єктних стосунків суб'єкта. Невербальні засоби психокорекції створюють сприятливі умови для виявлення психологічних феноменів, які не підлягають прямому логічному опису, але проявляються в образно-символічній площині як вираз глибинних тенденцій внутрішньої динаміки психіки суб'єкта.

Отже, актуальність дослідження зумовлюється потребами розуміння закономірностей внутрішньопсихічної детермінації, розширює інструментарій глибинної психокорекції та надає можливість більш конструктивно виявляти приховані форми адаптаційної поведінки, що мають пралогічне підґрунтя.

Мета статті – розкрити теоретико-методологічні засади функціонування невербальних засобів психокорекції та виявити психологічні механізми, завдяки яким вони сприяють об'єктивуванню

внутрішньої суперечності й глибинних змістів психіки в контексті її цілісного пізнання.

Методика та організація дослідження. В основу концепції дослідження покладено психодинамічну теорію, методологію та практику глибинного пізнання психіки за методом активного соціально-психологічного пізнання (Т. Яценко). Метод АСПП забезпечує напрям позитивно-інтегративної реалізації глибинних виявів психічного життя задаючи умови, за яких деструктивні переживання, символічні образи та внутрішні суперечності набувають доступності для усвідомлення, а відтак – інтеграції в адаптивні форми соціальної поведінки. Таким чином відбувається поступове зниження захисних викривлень, а це уможливорює перехід суб'єкта від фрагментованого переживання до більшої внутрішньої узгодженості та психологічної зрілості.

Результати дослідження. Спрямованість динаміки позитивної інтеграції представлено у наукових дослідженнях академіка НАПН України Т. Яценко, де репрезентовано основні механізми групової динаміки та індивідуально-особистісних змін. Результати досліджень підтверджують провідну роль невербальних засобів у процесі глибинного пізнання психіки та виявленні внутрішньої суперечності. Відповідно до методології Т. Яценко, саме невербальні форми створюють умови для об'єктивування глибинних змістів, оскільки вони «мінімізують контроль свідомості» та дозволяють психіці «саморозгорнути внутрішню логіку» [6].

У нашому дослідженні ці положення знайшли повне емпіричне підтвердження. Респонденти (жінки у стані вимушеної міграції) проявляли у невербальних самопрезентаціях ті афективні, символічні та тілесно зумовлені змісти, які не могли бути відображені у вербальній формі через дію психологічних захистів. Первинні прояви демонстрували фрагментацію, розриви, суперечливі символи, деформації форми у представленому матеріалі. Такі особливості відповідають ідеї К. Юнга про те, що несвідоме «говорить мовою образів», а тому символічні малюнки є прямою репрезентацією прихованих структур психіки [9]. Згідно із позицією В. Бйона, психіка прагне «перетворити сирий емоційний досвід на думку» і невербальні методи є тією перехідною формою через яку самепрезентант може бути в емоційно насиченому, але не в усвідомленому стані, і це дає змогу отримати образну форму [7].

Тілесно-сенсорні реакції респондентів: напруження, стискання, локалізовані блоки, відчуття холоду або «порожнечі» - підтверджують положення К. Левіна: «тіло пам'ятає те, що не може бути висловлене словами» [10]. Також вони співзвучні твердженню Б. ван дер Колка, що «тіло зберігає слід травми» [4]. Тілесно-сенсорний матеріал виявився надзвичайно чутливим індикатором глибинної суперечності, оскільки

саме в ньому відображалися афекти, які ще не пройшли етап символізації.

Просторові моделі, які виконували респонденти, продемонстрували чіткі закономірності відтворення їхніх внутрішніх об'єктних зв'язків. Це узгоджується з положенням В. Сатира, що людина «реконструює свою внутрішню карту стосунків у будь-якій групі» [5]. У нашому дослідженні ці моделі репродукували структури залежності, відторгнення, дистанціювання, прихованого конфлікту або потреби у підтримці. Такі ж були зафіксовані у психомалюнках і тілесно-сенсорних феноменах. У логіці Д. Виннікотта простір групи став «перехідною зоною», де внутрішні переживання могли бути виражені у безпечній формі [4].

Особливо важливим є те, що невербальні методи дозволили уможливити виявлення значення психологічних захистів у викривленні внутрішнього досвіду. Первинні символи, просторові рішення та тілесні реакції представлені через сліди захисних маніпуляцій (раціоналізації, заперечення, проєкції). Це співзвучне з твердженням А. Фрейд, що механізми захисту «одночасно охороняють та спотворюють» [8]. Проте у процесі групової роботи інтенсивність цих захистів знижувалася, а їхня динаміка була прямо відображена у невербальному матеріалі.

Повторні психомалюнки показали зниження фрагментації, появу чітких образів, гармонізацію форм і кольорів, що відображало вторинну інтеграцію психіки на більш високому рівні розвитку. Ця динаміка відповідає положенню О. Кернберга про задані сприятливі умови щодо зниження внутрішньої хаотичності та формування зрілої структури Я [3].

Узгодженість невербального матеріалу розкривається у наукових працях сучасних українських учених, як-от: О. Кочаряна, С. Максименка, Г. Бевз, Л. Бурлачука [1-4]. Зокрема, О. Кочарян визначає внутрішню суперечність як центральний механізм психічної детермінації, що повністю узгоджується з нашими результатами [5]. У просторових моделях на завершальному етапі дослідження спостерігалось формування нових, більш збалансованих об'єктних зв'язків: дистанції між фігурами знижувалися, в образах була представлена композиційність і рухи ставали гармонійні, з'являлися проміжні зв'язки й точніші відповідності між афективним та поведінковим матеріалом. Це підтверджує положення Т. Яценко про те, що «трансформація об'єктних зв'язків є зміною самої психіки» [6].

Сукупність отриманих даних свідчить, що саме невербальні методи – це психомалюнок, просторове моделювання та тілесно-сенсорне представлення. Динамічні зміни в цих формах дозволили простежити процес інтеграції психічної структури: від фрагментації та захисних нашарувань, до більшої узгодженості, гармонізації та внутрішньої стабілізації. Такий результат відповідає засадничим

положенням глибинної психології, сформульованим Т. Яценко: «цілісність психіки вибудовується через розкриття та інтеграцію внутрішньої суперечності» [5;6].

Отже результати дослідження демонструють, що невербальні методи – один із найефективніших інструментів об'єктивування глибинних змістів психічної реальності та інтеграції особистості у процесі глибинної психокорекції.

Висновки. Отже, невербальні засоби психокорекції відіграють визначальну роль у процесі глибинного пізнання психіки та забезпечують об'єктивування прихованих змістів, що не піддаються вербальному вираженню через дію психологічних захистів. Механізми дії невербальних засобів психокорекції полягають у їх здатності пізнавати глибинні афективні утворення, актуалізувати внутрішні суперечності, відтворювати структуру об'єктних зв'язків і забезпечувати інтегративні зміни психіки. Поступова гармонізація символів, вирівнювання просторових конфігурацій та зниження тілесної напруги свідчать про відновлення цілісності психіки, формування зрілих об'єктних зв'язків та зростання внутрішньої стабілізації. Це є вихідною позицією трансформації та умовою формування справжньої внутрішньої цілісності суб'єкта. Тому використання невербальних методів у глибинній психокорекції забезпечує можливість оптимізації цілісної логіки психіки, що сприяє усвідомленню достовірності об'єктивного матеріалу та запускає процеси особистісної реконструкції на рівні несвідомих детермінацій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бевз Г. М. Психологічна діагностика символічних форм. Київ: Видавничий дім «Слово», 2010. 224 с.
2. Бурлачук Л. Ф., Морозов С. М. Психологічна діагностика. Київ: Вища школа, 1998. 376 с.
3. Кочарян О. С. Психологічна допомога особистості: теорія і практика. Київ: Либідь, 2003. 272 с.
4. Максименко С. Д. Генеза здійснення особистості: у 2 т. Київ: КММ, 2006. Т. 1. 408 с.
5. Яценко Т. С. Психіка в її цілісності: закономірності глибинного пізнання. Київ: Академвидав, 2016. 288 с.
6. Яценко Т., Галушко Л., Євтушенко І., Сергата І., Ткаченко К. Теоретико-практичні проблеми глибинного пізнання психіки суб'єкта в її пралогічно-візуалізованих виявах; *Технології розвитку інтелекту*. Том.6, №2 (32) (2022) http://psytir.org.ua/index.php/technology_intellect_devel_op/article/view/607/182 DOI: <http://doi.org/10.31108/3.2022.6.2.5>
7. Bion W. R. *Learning from Experience*. London: Heinemann, 1962. 186 p.
8. Freud A. *The Ego and the Mechanisms of Defence*. London: Hogarth Press, 1936. 162 p.
9. Jung C. G. *Man and His Symbols*. New York: Doubleday, 1964. 320 p.
10. Levine P. A. *Waking the Tiger: Healing Trauma*. Berkeley: North Atlantic Books, 1997. 274 p.